

ХАУЪРД ЛЪВКРАФТ НЕНАЗОВИМОТО

Превод от английски: Адриан Лазаровски, 2015

chitanka.info

Седяхме на един полуразрушен надгробен камък от седемнайсети век и си говорехме за онова, което обикновено наричат „неназовимото“. Есенният ден клонеше към своя край и над старото аркхамско гробище скоро щеше да се спусне мрак. По някое време взорът ми се спря на исполинската върба, чийто ствол почти бе преобърнал едно старинно надгробие със заличен надпис, и аз заразишлявах на глас с какво ли злоещата гробищна почва охранваше могъщите корени, за да стане дървото толкова внушително. Тогава събеседникът ми находчиво отбеляза, че от сто години тук не е имало нови погребения, следователно в пръстта няма нищо кой знае какво и корените извличат от нея най-обикновените и тривиални вещества, необходими за растежа на върбите.

Всъщност, добави той, постоянните ми разсъждения за „неназовимото“, „неизразимото“ и „неведомото“ били недвусмислен признак за незрялост и инфантилност, напълно съответстващ на скромните ми успехи в литературното поприще. Според него съм имал нездравата склонност да завършвам творбите си с всевъзможни кошмарни видения и неописуеми звуци, които зашеметявали героите ми и ги лишавали от дар слово, в резултат на което те не били в състояние да разкажат на никой друг за преживяното от тях.

— Дължим всичко, което знаем — продължи събеседникът ми, — на петте си сетива и донякъде на интуитивното познание, свързано с религиозните откровения; ето защо е невъзможно да се намери обект, субстанция или явление, които да не подлежат на строго описание, базирано на научни факти, или да бъдат разтълкувани в духа на каноничните богословски доктрини — за предпочитане конгрегационистките с всичките им изменения и допълнения, привнесени от времето и сър Артър Конан Дойл^[1].

С този мой приятел — който се казваше Джоел Мантън и беше директор на Източната гимназия — често водехме подобни разговори и обичахме да се впускаме в разгорещени спорове. Той се бе родил и израснал в Бостън, където бе придобил онова характерно за жителите на Нова Англия самодоволство, отличаващо се с абсолютна невъзприемчивост към тайнствените обертонове на живота. Мантън беше убеден, че естетическа стойност има само обикновеният, всекидневен житейски опит и в този ред на мисли задачата на твореца е не да предизвиква силни емоции посредством увлекателен сюжет,

загадъчни събития и изобразяване на дълбоки преживявания, а постоянно да поддържа спокойния интерес на читателя с помощта на подробни и точни описания на достоверни случки от реалния живот.

Особено го дразнеше моята прекомерна (както сам твърдеше) страст към мистичното и необяснимото; понеже беше изключително набожен и вярващ човек, той се отнасяше към свръхестественото с благоговейна почит и не можеше да се примири с обстоятелството, че аз го превръщам в обект на литературните ми занимания. Неговият логичен и прагматичен ум не бе способен да проумее, че някой би потърсил естетическа наслада именно в бягството от баналната рутина на ежедневието и пристъпването в един необикновен, фантастичен свят, изпъстрен с драматични обрати и населен с причудливи създания. Всички предмети и усещания имаха за него зададени веднъж завинаги размери, пропорции, свойства, причини и следствия. И макар дълбоко в сърцето си да съзнаваше (макар и смътно), че не е изключено човешката мисъл да се сблъска с явления с негеометричен и неевклидов характер, които изобщо не се вписват в рамките на нашия опит и представи, Мантън се смяташе за пълновластен арбитър, упълномощен да изхвърля от съдебната зала всичко, което не може да бъде разбрано и почувствано от средностатистическия гражданин. И не на последно място, той беше абсолютно сигурен, че такова нещо като „неназовимото“ не съществува; за него това бе просто лишена от смисъл празна дума.

Прекрасно разбирах, че всички художествени и метафизични аргументи са безсилни срещу ортодоксалното самодоволство на моя убеден в правотата си приятел, ала в заобикалящата ни обстановка на следобедната ни дискусия имаше нещо, което ме накара да изляза отвъд рамките на обичайните ни разговори. Порутените надгробни плочи, огромните дървета, островърхите покриви на старовремските сгради и цялостната атмосфера на облъхнатия от легенди за вещици и магьосници патриархален град ме вдъхновиха да защитя литературните си занимания и не след дълго аз вече гromях опонента си с неговите собствени оръжия. Не ми беше никак трудно да премина в контраатака, защото знаех, че Джоел Мантън е доста чувствителен към някои суеверия и предразсъдъци, които в днешно време никой по-образован човек не би приел на сериозно — че мъртъвците могат да се надигат от гробовете си и да се появяват на най-неочаквани места, че

старите прозорци пазят отраженията на лицата на покойниците, гледали през тях приживе, и тям подобни бабини деветини...

— Да се отнасяш сериозно към онова, за което си шушукат селските старици — заявих аз, — по нищо не се различава от това, да вярваш в съществуването на безтелесни субстанции отделно от материалните им двойници. Защото, ако е вярно, че мъртвецът е в състояние да пренася своя видим — или даже осезаем — образ през пространството и времето, как може да наричаш нелепи предположенията, че някои изоставени къщи са обитавани от неведоми присъствия (които простолюдието нарича духове), или пък — че из старите гробища се рее безплътният и зловещ разум на древните поколения? И ако всички онези свойства, които приписваме на душата, не се подчиняват на законите на физиката и химията, нима е невъзможно да си представим, че след телесната ни смърт част от нас продължава да живее, приемайки определени форми и образи? Напълно разбираемо е, че хората, които са се сблъскали с подобен шокиращ феномен, го наричат „неназовимото“... Изобщо, когато разсъждаваме над подобни теми, най-добре да оставим на мира така наречения „здрав разум“, понеже в конкретния случай той говори само за елементарна липса на въображение и гъвкавост на ума.

Вече се свечеряваше, ала на никой от нас не му се искаше да прекъсва разговора. Мантън не изглеждаше кой знае колко впечатлен от доводите ми и се захвана да ги оборва с онази убеденост в правотата си, която можеше и да върши работа в педагогическата му дейност, но не и при подобен задълбочен диспут. Знаех, че истината е на моя страна, и нямах никакво намерение да се предавам, а и разполагах с достатъчно аргументи, подкрепящи тезата ми. Мракът се съгъстяваше и в далечните прозорци заблещукаха светлинки, но ние нямахме никакво намерение да напускаме гробището. Бях сигурен, че моят трезвомислещ събеседник не се притеснява нито от черната пукнатина в земята, зейнала под обраслото с плевели надгробие зад нас, нито от порутената безлюдна сграда от седемнайсети век, издигаща се между нас и най-близката осветена улица. Двамата водехме разгорещения пи спор за неназовимото, съвсем забравили за обкръжаващия ни свят, и когато опонентът ми приключи с поредния си залп от язвителни, но повърхностни остроумия, реших да му спомена

някои от кошмарните факти, послужили за основа на един от разказите ми, който той намираще за особено нелеп и смехотворен.

Въпросното произведение се наричаше „Мансардният прозорец“ и бе публикувано на 22 януари 1922 година в списание „Уиспърс“^[2]. В много американски градове — главно по Южното и Западното крайбрежие — януарският брой на изданието бе иззет от продажба заради жалбите на неколцина лабилни идиоти. Единствено читателите от Нова Англия проявиха невъзмутимост и само вдигаха снизходително рамене в отговор на моята творческа ексцентричност. Възраженията на критиците срещу творбата ми се базираха главно върху това, че от биологична гледна точка било невъзможно описаното от мен изчадие да съществува. Те набързо заклеиха разказа ми като поредната селска небивалица от сорта на онези, които лековерният Котън Мадър бе поместил в своята хаотична и разпиляна „Magnalia Christi Americana“; според тях аз само бях доразвил и усложнил древния сюжет, което ме изобличавало като бездарен, претенциозен и витаещ в облаците графоман.

В интерес на истината, Котън Мадър бе описал единствено раждането на страшното създание, а аз бях дръзнал да отида доста подалеч. Критиците ме бяха нарекли „търсач на евтини сензации“, защото разказвах как неведомата твар се храни с човешка плът, как расте и става все по-ужасяваща с течение на времето, как нощем наднича през прозорците на къщите, а денем се крие в мансардата на една изоставена старинна сграда и как след сто години някакъв човек случайно я зърнал зад прозореца на мансардата и видяното било толкова зловещо, че косата му мигом побеляла.

— Не се сърди, но както и друг път съм ти казвал, всичко това е въпиеща безвкусица — заяви ми Мантън със снизходителна усмивка.

Тогава му разказах за съдържанието на стария дневник, който бях открил сред останалите книжа от семейния ми архив на по-малко от два километра от мястото, където се намирахме в момента. Въпросният дневник — който обхващаше периода между 1706 и 1723 година — напълно потвърждаваше историята ми и в него се говореше за необикновените белези по гърба и гърдите на един от предците ми. После се спрях на зловещите предания, разпространени сред местното население и предавани шепнешком от поколение на поколение, както и на трагичния случай с един младеж, който през 1793 година се

осмелил да пристъпи в прокълнатата пустееща къща, за да изследва някакви тайнствени следи или останки, след което изгубил разсъдъка си.

Случилото се действително е потресаващо и всеки чувствителен човек би потръпнал, докато изучава масачузетските летописи от пуританската епоха. Ала колкото и нищожни да са познанията ни по отношение на скритото под лустросаната фасада на миналото, отделните огнища на гной, на които се натъкваме, са толкова ужасни и шокиращи, че можем да направим своите изводи за цялостната степен на разложение. Ловът на вещици например е само един зловец лъч светлина, озаряващ кошмарното умопомрачение, царящо в мозъците на повечето хора от онова време. Архитектурата, предметите от бита и съхранилите се проповеди на тогавашните духовници са красноречиво свидетелство за потъпканата свобода и красота, но малцина си дават сметка, че под ръждивата усмирителна ризница на благоприличието са процъфтявали злобата, пороците, извращенията и сатанинската жестокост. Ето къде всъщност се таи „неназовимото“!

В демоничната си шеста книга, която не препоръчвам на никого да чете след здрачаване, Котън Мадър описва — сурово и лаконично, досущ като старозаветен пророк — онзи кошмар, разказвайки за родения от четириногo получовек-полузвяр. Той имал зловецo, забулено от непрозрачна ципа око и щом това се разчуло, не след дълго обесили един пиян скитник, който страдал от тежка форма на катаракта. Тук обаче Котън Мадър приключва с историята, без да даде намекне какво се случва по-нататък. Може би просто не е знаел, а ако е знаел, да не се е осмелил да каже. Между впрочем мнозина са знаели, но са предпочитали да си държат езика зад зъбите. Хорската мътва обаче нашепва как някакъв самотен, бездетен и озлобен старец поставил сив надгробен камък без никакви надписи над един гроб, от който всички странели, и криел нещо зад заключената с катинар врата на мансардата си. Всъщност легендите, изобилстващи от намеци и недомлъвки за тайнственото чудовище, са толкова много, че ако се съберат накуп, и на най-закоравелите смелчаци ще им се изправят косите.

Бях почерпил всички тези сведения от стария дневник, който бях намерил; той изобилстваше от разкази за същества със зловещи забулени очи, които се появявали нощем зад прозорците на

необитаемите къщи и бродели в търсене на човешка плът из тъмните гори. Вероятно именно една от тези твари бе нападнала моя предтеча, оставяйки следи от рога на гърдите му и белези от нокти върху гърба му. На пътя пък открили следи от раздвоени копита и огромни човекоподобни лапи. Един пощенски куриер разказал, че докато препускал малко преди изгрева покрай Медоу Хил, зърнал на билото на хълма гореспоменатия бездетен старец, който зовял и се опитвал да хване някакъв неведом, придвижващ се с изключителна пъргавина звяр.

През 1710 година мрачният старец умрял и бил погребан в една крипта до сивото, необозначено с никакви надписи надгробие. Ала дори и след смъртта му никой не смеел да отвори заключената врата, водеща към мансардата, а къщата запустяла и започнала да се руши. Нощем от там се чували зловещи приглушени звуци и на местните селяни им не оставало нищо друго, освен да се надяват, че катинарът е достатъчно здрав. Обаче надеждите им били попарени след кошмара, връхлетял дома на енорийския свещеник — изчадието нахлуло вътре, оставяйки подире си обезобразени, зверски разкъсани трупове. С течение на времето легендите постепенно се видоизменили, придобивайки черти на разкази за призраци, което навеждаше на мисълта, че дяволското същество е умряло и от него бяха останали само страховити спомени.

Забелязах, че докато говорех, опонентът ми неусетно притихна и изгуби вездесъщата си словоохотливост. Изглежда, пространното ми изложение му бе направило дълбоко впечатление и когато най-накрая замълчах, той не се разсмя (както обикновено правеше), а със съвсем сериозен тон започна да ме разпитва за онзи младеж, който дръзнал да влезе в прокълнатия дом и се явяваше прототип на главния герой на разказа ми. Щом му обясних защо този млад човек е пожелал да пристъпи в изоставената къща, Мантън се заинтригува още по-силно, защото вярваше, че някои прозорци пазят отраженията на покойниците, гледали през тях приживе. Същата мисъл се бе въртяла и в главата на младежа — той искал само да надзърне през мансардния прозорец, зад който окъснелите минувачи понякога съзирали ужасяващия демон, ала платил за тази си дързост с разсъдъка си.

Събеседникът ми се замисли за минута, но аналитичният му ум не искаше да се предава и саркастичният му скептицизъм отново взе

връх. От уважение към доводите ми той бе готов да допусне, че описаното от мен създание действително е съществувало, обаче категорично отказваше да признае, че тази природна аномалия може да бъде определена като нещо неназовимо или неподлежащо на научно обяснение. Нямах как да не отдам дължимото на непоклатимата му логика, обаче имах в ръкава си още няколко скрити коза, а именно — потресаващите свидетелства, които бях събрал по време на разговорите ми с някои от по-възрастните жители на Аркхам. Те датираха от по-ново време и описваха невероятни неща, по-страшни и от най-страшното творение на майката природа. Всички хора, с които бях беседвал, говореха за едно и също — гигантски звероподобни изчадия, понякога видими, а друг път — само осезаеми, които се реели край пустеещия дом и лишено от надписи надгробие в безлунните нощи. Те или задушавали хората до смърт, или разкъсвали на парчета обезобразените им тела. Ненапрасно най-старите жители треперели от суеверен страх пред тези призрочни чудовища. Не на последно място, ако се погледне на проблема от естетическа гледна точка и се види какви гротескни, уродливи форми приемат духовните еманации или привиденията на човешките мъртъвци, то и най-разюзданото въображение не би могло нито да си представи, нито да опише — рационално и свързано — тази аморфна безтелесна мерзост, самото съществуване на която представляваше неописуемо кощунство и престъпление спрямо природата... Нима този чудовищен хибрид между звяр и човек не символизираше всичко неназовимо?

Вечерта неусетно се бе превърнала в нощ. Съвсем близо край нас прелетя прилеп; той ме докосна с крилцето си, а Мантън — както ми се стори, защото не можех да го видя добре в гъстия мрак — инстинктивно махна с ръка.

— Ами онази къща с мансардния прозорец? — попита той. — Все още ли е необитаема?

— Да — отвърнах аз. — Виждам съм я със собствените си очи и дори съм влизал вътре.

— И намери ли нещо там?

— Когато се качих в мансардата, в един от ъглите имаше купчина кости. Не е изключено онзи младеж също да ги е зърнал. Ако наистина са принадлежали на едно-единствено същество, то няма никакво съмнение, че това е било кошмарното чудовище от старинните

легенди. Би било престъпление от моя страна да ги оставя там, ето защо се върнах в мансардата с един чувал, събрах ги и ги отнесох до онзи незнаен гроб в гробището недалеч от къщата. В земята бе зейнала дълбока пукнатина и аз ги пуснах вътре. Ако ги беше видял, веднага щеше да се увериш в правотата ми. Черепът например имаше десетсантиметрови рога, а лицевите и челюстните кости бяха горедолу със същата големина като човешките...

Усетих как Мантън потрепера и се премества малко по-близо до мен. Обаче любопитството му се оказа по-силно от страха.

— Ами прозорците?

— Прозорците? Стъклата на всички бяха изпотрошени. Представи си онези неголеми, ромбовидни прозорци с решетки, които излизат от мода в началото на осемнайсети век. Кой знае, може пък онзи младеж да ги е изпочупил... По този въпрос преданията мълчат.

Приятелят ми отново се умълча, потъвайки в дълбок размисъл.

— Знаеш ли, Картър... — заговори накрая, — наистина бих искал да видя тази къща. Къде точно се намира? Стъклата да вървят по дяволите, интересува ме самата сграда. И онзи гроб, където си пуснал костите на съществото... Ще ми ги покажеш ли?

— Ти вече видя въпросната къща, Мантън — отвърнах аз с гробовен глас. — През цялото време, откакто сме тук, тя беше пред очите ти.

Известната театралност, с която произнесох тези думи, явно подейства на събеседника ми доста по-силно, отколкото бях очаквал. Той рязко се отдръпна от мен и изведнъж нададе оглушителен вик, сякаш инстинктивно копнееше да се освободи от едва сдържаното и трупано през цялата вечер напрежение. За наш ужас, само миг покъсно нощта бе прорязана от невъобразим кошмарен рев, проехтял сякаш в отговор на писъка на моя приятел. Този нечовешки вопъл бе последван от злоещо проскърцване и аз веднага разбрах, че се отваря решетката на някой от ромбовидните прозорци на скверната къща, издигаща се пред нас. Нещо повече — изтръгнах, когато си припомних, че всички решетки — без една — бяха изпопадали или изгнили. Само тази на мансардния прозорец беше оцеляла.

После откъм необитаемия дом долетя леден повей, наситен с мирис на разложение и смърт, а от зейналата пукнатина зад нас, където бе погребано чудовището, се разнесе смразяващ кръвта вой. В

следващия момент бях повален на земята от удар с чудовищна сила, нанесен ми от невидим обект с огромни размери и неведома същност. Лежах върху гробищната почва и слушах адската какофония от приглушени шумове и сподавени хрипове, извиращи от земните недра, които фантазията ми мигновено насели с легиони демони. Вледеняващият вихър бе последван от грохот на сгромолясващи се тухли, ала преди да разбере какво се случва, милостиво съм изгубил съзнание.

Въпреки че беше по-дребен от мен, Мантън бе пострадал доста по-тежко. Креватите ни се намираха един до друг и първото, което забелязах, когато дойдох на себе си, беше, че се намираме в болнична стая. Персоналът на „Света Мария“ изгаряше от любопитство какво същност се бе случило с нас; лекарите и сестрите ни наобиколиха и за да освежат паметта ни, ни разказаха как сме се озовали тук. Оказа се, че по пладне някакъв фермер ни намерил на една отдалечена поляна зад Медоу Хил, на около километър и половина от старото гробище. Приятелят ми имаше две сериозни рани на гърдите и няколко по-малки прореза на гърба. Аз се бях отървал по-леко, но пък почти цялото ми тяло бе покрито с драскотини и синини, една от които приличаше на отпечатък от раздвоено копито.

Изглежда, Мантън знаеше повече от мен, но не каза на лекарите нищо, докато те не ни споделиха всичко, което знаеха за раните ни. Тогава заяви, че двамата сме били нападнати от грамаден разярвен бик, който се нахвърлил изневиделица върху нас. Заради силния шок обаче не бил в състояние нито да го опише, нито да си спомни откъде точно се появило освирепялото животно.

Щом лекарите и сестрите си тръгнаха, аз се обърнах към моя приятел и прошепнах, обзет от благоговееен страх:

— Господи, Мантън, какво точно се случи? Всички тези белези... да не би да е било *онова*? Съществото, за което си говорехме...

Досещах се какъв ще бъде отговорът му, ала последвалите думи бяха толкова шокиращи, че дори не можах да изпитам облекчение от факта, че се бяхме отървали живи след подобно преживяване.

— Не — промълви човекът, с когото бях спорил толкова ожесточено в старото аркхамско гробище. — Това беше нещо съвсем различно, Картър. Сякаш бе навсякъде... някаква пихтиеста, слузеста

субстанция... Имаше хиляди очертания — толкова кошмарни, че никой не би могъл да ги опише... Обаче си спомням всички онези очи... Зловещите забулени очи... И адската бездна... Това бе самото въплъщение на вселенския ужас, Картър... *Неназовимото!*

[1] Прочутият британски писател (1859–1930) е известен не само с произведенията си за Шерлок Холмс, но и с интереса си към спиритуализма и мистичните аспекти на християнството. — Б.пр. ↑

[2] Шепоти (англ.). — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.